

Ahmet Turan DOĞAN

(Sorumlu Yazar-Corresponding Author)

Harran Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Şanlıurfa, Türkiye

Department of Turkish Language and Literature,
Harran University, Faculty of Sciences and Arts,
Sanlıurfa, Türkiye

ahmetturandogan@gmail.com

Türkçede “... gibi/olarak kullanılan isimler” ve “adlaşmış sıfat” ifadeleri Üzerine

On the Expressions of "nouns used like/as" and "adjective nominalization" in Turkish

Öz

Dilbilgisi çalışmalarında sözcük türleri ele alınırken genel olarak isim, sıfat, zamir, zarf, fiil, edat (çekim edatı), bağlaç (bağlama edatı) ünlem (ünlem edatı) başlıkları açılır ve dildeki sözcükler bu sekiz türe göre değerlendirilir. Bunların yanında bazı araştırmalarda pekiştirme edatına da yer verilir. Böylece sözcük türü sayısı dokuza çıkar. Edatlar hariç dildeki diğer sözcüklerin tür değerlendirmesi hem yapı hem de bağlam göz önünde bulundurularak yapılır. Edatlar, kalıplaşmış sözcükler olduğundan ilk değerlendirmeleri yapılarına göre değil bağlam ve anlam özelliklerine göre yapılır. Edatlar, dildeki sözcüklerin asıl, yan veya mecaz anlamlarının haricinde bir anlam kazanmasıyla oluştuklarından onların anlamsal özelliklerine dikkat etmek gerekir. Bu durum, göz önünde bulundurulmadığında hangi sözcüklerin edat olarak kabul edilmesi gerektiğinde de sıkıntılar yaşanır. Bu çerçevede, incelenen dilbilgisi çalışmalarının bazılarında özellikle çekim edatlarının ve ünlem edatlarının “edat gibi kullanılan isimler/adlar/sözcükler”, “ünlem gibi kullanılan isimler/adlar/sözcükler”, “edat olarak kullanılan isimler/adlar/sözcükler”, “ünlem olarak kullanılan isimler/adlar/sözcükler” biçimlerinde değerlendirildiği görülür. Bu da sözcüğün ait olduğu türle ilgili kafa karışıklıkları oluşturmaktadır. Aynı durum “adlaşmış sıfat” ifadesi için de geçerlidir. Bu da bir belirsizlik oluşturmaktadır. Halbuki, bir sözcük yapı, bağlam ve anlam özelliklerine göre değerlendirildiğinde dokuz sözcük grubundan birine dahil edilmelidir. Bu da herhangi bir sözcüğün “... gibi kullanılan isim/ad/sözcük”, “... olarak kullanılan isim/ad/sözcük” biçimlerinde değerlendirilmesiyle mümkün görünmemektedir. Çünkü bir sözcük çekim edatı veya ünlem edatı olduğunda dilbilgisel anlam kazandığından doğrudan isim olmaktan çıkar. “Adlaşmış sıfat” ifadesi de aynı anda iki sözcük türünü birden işaret etmesi bakımından sorunludur. Çünkü bir sözcük adlaştıktan sonra sıfatlığı zikredilmemelidir. Aynı biçimde sıfatlaştıktan sonra da adlığı zikredilmemelidir. Söz konusu çalışmada burada dikkat çekilen durumlara değinilmiş ve sözcük türleri ayrımı çerçevesinde bir değerlendirme yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türkçe, isim, sıfat, çekim edatı, ünlem edatı

Abstract

When discussing word types in research, nouns, adjectives, pronouns, adverbs, verbs, postpositions, conjunctions, and interjections are generally mentioned and the words in the language are evaluated according to these eight types. In addition, some studies also include the intensive particle. Thus, the number of word types becomes nine. Except for grammatically meaningful units, the types of other words in the language are determined by considering structure and context. Postpositions are evaluated according to their context features and meanings. Since postpositions are formed when words in the language acquire a meaning other than their actual, connotative, or figurative meanings, it is necessary to pay attention to their semantic properties. When this situation is not taken into consideration, problems may occur in accepting some words as postpositions. In this framework, in some of the grammar studies examined, especially postpositions and interjections are evaluated as “nouns/nouns/phrases used as postpositions”, “nouns/nouns/phrases used as interjections”, “nouns/nouns/phrases used as postpositions”, “nouns/nouns/phrases used as interjections”. This creates confusion about the type of word. The same applies to the expression “adjective nominalization”. This creates uncertainty. However, when a word is evaluated according to its structure, context, and meaning, it should be included in one of the nine lexical groups. This does not seem to be possible by evaluating any word in the forms of “a noun/name/phrase used as ...” or “a noun/name/phrase used as ...”. Because when a word becomes a preposition or an interjection, it ceases to be a direct noun as it gains grammatical meaning. The expression “adjective nominalization” is also problematic in that it refers to two types of words simultaneously. Because once a word becomes a noun, it is no longer an adjective. Likewise, once it becomes an adjective, it is no longer a noun. In this study, the situations noted here are addressed and evaluated in terms of differences in word types.

Keywords: Turkish, noun, adjective, postposition, interjection

Geliş Tarihi/Received 03.03.2024
Revizyon/Revision 19.03.2024
Kabul Tarihi/Accepted 15.05.2024
Yayın Tarihi/Publication Date 28.09.2024

Atıf

Doğan, A. T. (2024). Türkçede “... gibi/olarak kullanılan isimler” ve “adlaşmış sıfat” ifadeleri Üzerine. *Turcology Research*, 81, 436-446

Cite this article

Doğan, A. T. (2024). On the Expressions of "nouns used like/as" and "adjective nominalization" in Turkish. *Turcology Research*, 81, 436-446

Giriş

Dildeki sözcüklerin temelde isim ve fiillerden çeşitli şekillerde geliştikleri bilinmektedir. Bu konuda çeşitli biçimbirimlerin yani genel olarak dilbilgisinin gelişimiyle ilgili çalışmalar da bulunmaktadır. Bu çalışmaların bazılarında sözcük türlerinin kökü isimlere götürülmektedir. Bu konuda Heine ve Kuteva, dilbilgisinin oluşumunu 7 katman olarak belirlemiş ve bu katmanların ilk sırasına da isimleri yerleştirmişlerdir (2007: 111). Yapı bakımından fiilleri ele alan Hacıeminoğlu ise isimlerle ilgili herhangi bir fikir ileri sürmenin zorluğundan bahsederek fiil köklerini tek bir ünlüye veya bir ünsüz-bir ünlü yapısına kadar götürür (2016). Böylece, fiillerin isimlerden sonra ikinci bir kategori olarak geliştiği fikrinden farklı bir görüş ileri sürülmüş olur. Bununla birlikte Hacıeminoğlu, yine aynı çalışmasında dilde temel olarak isim ve fiillerin bulunduğunu, daha sonra ise edatların oluşmasıyla günümüzde kelimelerin isim, fiil ve edat olmak üzere üç gruba ayrıldığını da belirtir (2016: 15).

Dildeki sözcüğün temelde hangi grupta yer aldığı isim ve fiil arasındaki fark hariç genellikle onların sözdizimindeki kullanımına göre değerlendirilmiştir. Bu çerçevede Karahan'ın ifadesiyle onların hangi sözcük türü içerisinde yer alacağını belirleyen ölçüt, söz konusu sözcüğün anlam boyutu ve sözdizimindeki görevidir (2007: 39). Hengirmen de Türkçenin en önemli özelliklerinin başında sözcük türleri arasındaki esnekliğin geldiğini belirtir. Ona göre yabancı dillerden etkilenecek Türkçede de bazı sözcüklerin kesin olarak sıfat vb. olarak belirtilmesi Türkçenin işleyişine aykırıdır. Çünkü, Türkçede sözcükler cümle içindeki yerlerine göre ad, sıfat, belirteç, ünlem, yüklem görevlerini üstlenmektedir (2006: 111). Bu düşüncelere rağmen sözcüğün temel kategorisinin sürekli göz önünde bulundurulması bazı çelişkili değerlendirmelerin ortaya çıkmasına sebep olmuştur. Bu noktada dilbilgisi çalışmalarında “edat gibi kullanılan isimler/adlar”, “ünlem gibi kullanılan isimler/adlar”; “edat olarak kullanılan isimler/adlar”, “ünlem olarak kullanılan isimler/adlar” ve “adlaşmış sıfat” gibi adlandırmaların ortaya çıktığı görülür.

Efendioğlu, Türkçede çekim ekleri dışından kalan işletim (gramer) vazifeli bütün sözcükleri edat olarak değerlendirir (2007: 27). Böylece edatların sözdizimsel işletim görevlerine dikkat çeker. Edatlar, görevlerinin yanında dilbilgisel anlamlarıyla da ön plana çıkar. Türkçedeki birtakım fiil ve isim kök/gövdeleri üzerine gelen eklerin sözcük kök veya gövdesiyle kalıplaşması sonucu oluşan edatlar sözcüğün bilinen sözlüksel anlamlarından da uzaklaşırlar. Böylece, ekleşmeye kadar gidebilen sürecin ilk aşaması başlamış olur. Tabii, kalıplaşma ve anlam değişimiyle oluşan edatlar sadece sözcüklerden değil, daha büyük dil birimlerinden de oluşabilir. Bu noktada Doğan, tek sözcükten oluşan bağlama edatları ve birden çok sözcükten oluşan bağlama edatlarına yer vermiş ve birden çok sözcükten oluşan bağlama edatlarını da kendi içinde sözcük öbeği temelli bağlama edatları ve cümle temelli bağlama edatları olmak üzere ikiye ayırmıştır (Doğan: 107-108). Efendioğlu da cümle menşeli (kökenli) bağlama edatları ve ünlem edatlarına yer vermiştir (2006). Görüldüğü üzere, edatlar öncelikle sözdiziminde bağlam çerçevesindeki anlam ve anlamlarıyla dikkat çeker. Bundan sonra oluşum biçimleri de edatların fark edilmesini sağlayan bir özellik olarak karşımıza çıkar.

Edat sözcüğünü daha dar bir anlamda kullanan Korkmaz, edatları değerlendirirken “edat gibi kullanılan adlar” ve “edat gruplarının ad gibi kullanılması” başlıklarına yer verir. Ona göre *edat gibi kullanılan adlar* dilde ihtiyaç hâlinde kullanılan *alt, üst, ön, yan, ara, sağ, sol, iç, dış, kıyı, öte* gibi sözcüklerdir (2003: 1084). Korkmaz, bu adlandırmayı ise söz konusu sözcüklerin diğer edatlardan farklı olması sebebiyle kullandığını belirtmiştir. Ona göre bu sözcüklerin diğer edatlardan farklı olarak kendi başlarına bağımsız anlamları vardır, ad çekimi ekleri alabilir ve türetmelere girebilirler (2003: 1084). Korkmaz'ın bu tür sözcükler için verdiği cümle örneklerinin bazıları şunlardır:

Ocağın başına oturmuş yeni gelen gazeteyi gözden geçiriyordu.

Sezindim ki, örtünün altından sedef dişleri parlıyor.

Gelincik, çiçek dışında, bir hayvan, bir balık ve bir hastalık adı olarak da kullanılmaktadır.

İnce Memed hakkında çok deli şeyler düşünüyor, korkuyor, ürperiyordu. (2003: 1085).

Korkmaz'ın vermiş olduğu örneklerden seçilen bu cümlelerdeki *başına* ve *altından* sözcüklerinin isim, *dışında* ve *hakkında* sözcüklerinin ise anlam boşanmasına uğrayarak çekim edatı olduğu görülür. Korkmaz, bir diğer başlıkla “edat gruplarının ad gibi kullanılması” ifadesine yer vermiştir. Ona göre edat grupları çeşitli çekim eklerini aldıklarında ad gibi kullanılmaktadır:

Canım gene Şakir gibisi yok derler.

Hiçbir tiyatrodan bu kadarını görmemişim (2003: 1086-1087).

Burada da aslında edat grubunun ad gibi değil, sözdiziminde ad olarak kullanılması söz konusudur. Dolayısıyla yine “... gibi kullanılma” söz konusu değildir.

Ergin, son çekim edatları başlığı altında “son çekim edatı gibi kullanılan isimler” ve “son çekim edatlarına yardımcı tâbirler” başlıklarına yer vermiştir. Ona göre ilk başlık altında yer alan edat gibi kullanılan *hâlde* “çalıştığı hâlde”, *mukabil* “buna mukabil”, *karşılık* “buna karşılık”, *nisbet* “buna nisbet”, *bedel* “buna bedel” kelimeleridir (2009: 373). Bunun yanında “son çekim edatlarına yardımcı tâbirler” başlığı altında da *hakkında*, *yüzden*, *yüzünden*, *üzerine*, *tarafından*, *bakıma*, *yönünden* gibi

kelimeler yer almaktadır. Bunlar da kullanılış ve fonksiyon bakımından son çekim edatlarına yakındırlar (2009: 387). Ergin, bunlara da tam olarak “son çekim edatı” diyememektedir. Ergin, ayrıca *ön, arka, alt, üst, yan, sağ, sol* gibi kelimelere de değinmekte ve bunları çekim edatı olarak değil isim olarak değerlendirmektedir (2009: 387).

Haceminoğlu, çekim edatlarını kullanılış bakımından ikiye ayırır: 1. Yalnız edat olarak kullanılan donmuş kelimeler, 2. Aslında isim veya zarf olmakla beraber geçici olarak edat durumunda kullanılan kelimeler (2015: 2). Görüldüğü üzere, Haceminoğlu da bunların isim veya zarf olmalarıyla bir bağlantı kurmuş ancak geçici de olsa son hâllerıyla edat olduklarını belirtmiştir.

Chirli, Ermeni Kıpçakçası üzerine yaptığı çalışmada *ust, art, iç, yan/hat, yer/orun, ara, orta, alın, tip* gibi sözcükleri diğer edatlardan ayrı tutmasına rağmen *edat gibi kullanılan isimler* olarak değerlendirmiştir. Ona göre bu sözcükler diğer edatlardan farklı olarak bağımsız bir anlama sahiptir, isim çekim ekleri alabilir ve türetmelere girebilir (2007: 15-16).

Li, sontakı olarak adlandırdığı çekim edatları üzerine yapmış olduğu çalışmada ilgili sözcük grubunu “sontakılar” ve “sontakı gibi kullanılan adlar” olmak üzere iki temel başlık altında ele almış ve Türk dilinde 162 adet sontakı gibi kullanılan ad tespit etmiştir Burada da *alın, burun, ayak, çevre, dolay, kat, nazd, sırt, üst, yol, yüz, zarf* gibi sözcüklere yer vermiştir (2004). Li'nin vermiş olduğu örnekler göre söz konusu sözcüklerin bazıları edatlaştığı için bu hâllerıyla değil üzerlerine gelen eklerin kalıplaşmış biçimleriyle kullanılmaktadır:

Metinde Antalya dolaylarında yapılan bir gezi ve burada görülenler anlatılmaktadır. (Li, 2004: 639)

Onun dolayında çok barındı. “(Ana kuş) Onun etrafında çok bağırdı.” (Li, 2004: 639)

Kirdim bir er katına Türk'ten. “Türklerden bir adamın yanında girdim.” (Li, 2004: 677)

Onun nezdinde bu meselenin hiç kıymeti yoktur. (Li, 2004: 693)

Bunları dinlememesi yüzünden sınıfta kaldı. (Li, 2004: 791)

Bir sene zarfında üç defa hasta oldu. (Li, 2004: 793)

Türkiye Türkçesindeki edatların sorunlarını değerlendiren Oruç, bu sorunlar arasında “edatlar ve edat gibi kullanılan şekillerin tespiti” maddesine de yer verir ve bu duruma şöyle bir öneride bulunur:

1. Gerçek çekim edatları
2. Edat gibi kullanılan kelimeler
 - 2.1. İsimlerin edat olarak kullanılışı
 - 2.2. Sıfatların edat olarak kullanılışı
 - 2.3. Zarfların edat olarak kullanılışı (2011: 540-541).

Oruç'un bu değerlendirmesinde edat gibi kullanılma ve edat olarak kullanılma ifadelerine yer verdiği görülür. Ancak “... gibi kullanılma” ile “... olarak kullanılma” arasında fark vardır. “... gibi kullanılma” sözcüğün türünü net olarak vermekten uzaktır. “... olarak kullanılma” ise “edat olarak kullanılan adlar/isimler” biçiminde ifade edilmediği sürece yanlış değildir. Çünkü bir sözcük aslında isimken sözdiziminde sıfat olarak kullanılır ve son hâliyle de sıfat olur.

Ünlemler üzerine yapılan değerlendirmede Korkmaz, “ünlem gibi kullanılan kelimeler” başlığına yer vermiştir. Ona göre, bu başlık altında aslında ünlem olmayan ad, sıfat, zarf gibi kelimelerin ve çekimli fiillerin konuşan veya yazanın kendi üslubuna göre veya dildeki kelimelere katmak istedikleri duygusal anlam inceliklerine göre yer yer birer ünlem gibi kullanılan kelimeler yer almaktadır:

Dikkat! düşeceksin.

Zavallı! ne söylediğinin farkında bile değil...

Aman ne güzel! İyi ki getirmişsin.

İstemem verme!

- Çok anlayışlısın maşallah!

Ona göre bu kullanımlar çeşitli duyguların dışa vurulmasını sağlar. Bunların ünlem olmaları ise konuşmada vurgunun şiddetlenmesi ve tonun ona göre ayarlanması, yazıda da ünlem işaretinin kullanılması ile ortaya çıkar (2003: 1191). Korkmaz'ın burada bahsettiği sözcüklerin bazıları (dikkat, zavallı, maşallah) cümlede ünlem olarak kullanılmaktadır. Diğerlerinin bir duyguyu veya seslenmeyi işaret etmesi sadece ifade ettikleri anlamla alakalıdır. Kullanım ve yapı itibarıyla ise bunlar isim veya çekimli fiildir.

Vural ve Böler de ünlem gibi kullanılan sözcüklerden bahsetmiştir. Onlara göre ünlem olmayan isim, sıfat, zarf gibi sözcükler ve çekimli fiiller çeşitli anlam özelliklerine göre bazen ünlem gibi kullanılır:

Ayı!

Başarılar!

Kalksana kız!

Dikkat! Komutan burayı denetleyecek.

İstemem, getirme! (2014: 261)

Ediskun, ünlemleri üçe ayırmıştır. Bunlardan biri de *ünlem olarak kullanılan kimi isimler, sıfatlar ile fiillerin emir kipleri* başlığıdır. Örnek olarak da şunları vermiştir: *Dehşet, arkadaşlar, Allah, Allah'ım, alçak, alçaklar, hain, nefis, güzel, yaşa, var ol, dur...* (2010: 322). Hengirmen de *ünlem olarak kullanılan sözcükler* başlığında yer verir ve bunların aslen ünlem olmadığı halde seslenme veya başkasına hitap için ünlem görevini üstlenen adlar, sıfat veya belirteçler olduğunu belirtir:

Aferin, çok güzel iş başardın!

Allah! Allah! Bu adam ne yapmak istiyor!

Ayol, bu adam da kim!

Zavallı kadıncağız!

Buraya gelin!.. (2006: 198)

Görüldüğü üzere, Ediskun ve Hengirmen de ünlem olarak kullanılan çeşitli sözcük türlerinden bahsetmiştir.

Gencan, *ünlem değerli sözler, söz öbekleri* başlığına yer vermiştir. Ona göre kişilere, kişi niteliğinde sayılan varlıklara seslenmek için kullanılan sözcükler vurgu, durgu, ton ve söyleyiş özellikleriyle ünlem olur:

Arkadaş! Yurduma alçakları uğratma sakın!

Bunun yanında sevgi, üzüntü, öfke, birden karşılama, korku vb. çeşitli duyguların etkisiyle söylenen sözcükler ve sözcük öbekleri (*Gitmem! Gidemem!*); sert, dokunaklı, coşkulu biçimde söylenmiş fiiller, komutlar (*Anne, yetiş! Sağ ol!*) ve sevinç, korku, dargınlık gibi çeşitli duyguları yansıtan yanıtlar da (*Evet!, Hayır!, Hay hay!*) bu kategoride sayılmıştır (1979: 490-491). Gencan'ın bu kategoriyi daha geniş tuttuğu görülür.

Banguoğlu ise "asıl ünlemler" başlığının yanında "ünlem olan başka kelimeler" başlığına da yer vermiş buradaki ünlemleri "ünlemleşen isimler", "ünlemleşen fiiller" ve "birleşik üremeler" başlıklarına yer vermiş ve bazı isim, sıfat, zamir, zarf ve fiillerin haykırma tonunda kullanılarak ünlemleştiğini belirtmiştir (2004: 399-402). Görüldüğü üzere Banguoğlu bunların ünlem olduğunu belirtmiştir. Ayrıca, Banguoğlu ünlemleşmenin yanında bazı ünlemlerin de isim, zarf ve bağlam olabildiğine de dikkat çekmiştir (2004: 402).

Çekim edatları ve ünlem edatlarının yanında dilbilgisinin başka bir alanında da "... gibi, ... olarak" kullanılmaya benzer bir durum daha vardır. Bu da bazı araştırmacıların *adlaşmış sıfat* olarak belirttiği dil birimleridir. Bunlara *adlaşmış sıfat-fiil, başsız sıfat-fiilli yapı, serbest sıfat-fiilli yapı* (Karabulut, 2007: 295), *zamirleşmiş sıfat (pronominalized adjectival)* (Göksel ve Kerlake, 2006: 246) gibi adlar da verilmiştir. İsim fiilleri (Bugünkü deyişle "sıfat-fiil") değerlendiren Eraslan, bunların vasıf isimlerinden farklı özelliklere sahip olduğunu belirtir ve isim gibi kullanıldıklarında diğer isimler gibi isim işletme eklerini aldığına ve edatlara bağlandığına dikkat çeker (1980: 12). Şahin, dilde sıklıkla sıfat tamlamasının adlaşmış sıfata döndüğünü belirtmiş ve bu duruma *akıllı çocuk > akıllı, güzel kız > güzel, zengin adam > zengin* örneklerini vermiştir (2022: 58). Erdem Uçar, bu tür yapıları *adlaşmış sıfat fiilli yapılar* olarak ele almış ve sıfat-fiillerin nitelediği isim unsuru yüzey yapıdan silinince sıfat-fiilin *isim gibi kullanıldığını* belirtmiştir: *bekleyen insanlar > bekleyenler* (2019: 148). Gencan, adlaşmış sıfatların cümlede ad gibi olduğunu belirtir. Ona göre sıfat tamlamalarındaki ad düşünce onun anlamıyla eki sıfata geçer ve kendisinde tamlamayı kuran iki sözcüğün de anlamı olduğu için adı düşmüş sıfatlar anlamca sıfat tamlaması olur:

Çalışkan insanlar başarı gösterir. > Çalışkanlar başarı gösterir (1979: 188).

Dolayısıyla bazı çalışmalarda isim unsuru bulunmayan sıfat-fiil eki ve(ya) üzerine bazı çekim eklerini almış sözcüklerin "... gibi kullanılma" çerçevesinde değerlendirildiği görülür.

Adlaşmış sıfat terimi üzerine çalışma yapan Baydar, adlaşmış sıfat ifadesini dilbilgisel ölçütler çerçevesinde ele alır. Ona göre isim, sıfat, zarf ve zamir isim soylu sözcüklerdir ve bağlamdaki kullanımlarına göre sıfat veya zarf olur; vasıf ismi olarak kullanıldıklarında kendilerinden sonra bir isim bulunur, ancak isim düşürüldüğünde tekrar isim olurlar. Hatta söz konusu sözcükler çekime girdiğinde zamirleri de oluşturur: *İyiye çağır, kaçanlara yanma, masadakini getir...* (2016: 226). Ayrıca Baydar, adlaşmış sıfat terimi kabul edilirse *zarflaşmış sıfat, sıfatlaşmış ad* gibi terimlerin de kabul edilmesi gerektiğini ifade eder (2016: 226). Dolayısıyla Baydar, "... gibi kullanılan ..., ... olarak kullanılan ..." durumunun bulunmadığını, "... olmanın" söz konusu olduğunu belirtmiştir.

İnceleme

Türkçede çekim edatı ve ünlem edatlarının bazen "... gibi kullanılan isim/ad/sözcük, ... olarak kullanılan isim/ad/sözcük" biçimlerinde ifade edildiği görülmektedir. Bunlara benzer bir özelliğe sahip olan *adlaşmış sıfat* ifadesini de bu gruba eklemek mümkündür. Dolayısıyla üç farklı yapı çerçevesinde sözcük türlerinin "... gibi kullanılan isim/ad/sözcük, ... olarak kullanılan isim/ad/sözcük" ifadelerine muhatap olduğu söylenebilir. Türkçenin yapısı ve sözcüklerin bu yapı içerisindeki durumu çerçevesinde bir değerlendirme yapıldığında ilgili kullanımların durumu daha net bir biçimde görülecektir.

Öncelikle çekim edatlarından başlanacak olursa söz konusu sözcük türü içerisinde yer alan birimlerin temelde isim veya zarfken anlam boşanmasına uğrayarak çekim edatı kategorisine geçtiği görülür. Ancak, bu demek değildir ki ilgili birimler dilde her zaman çekim edatı olarak kullanılır. Söz konusu birimler çekim edatı olarak kullanılırken büyük bir kısmının isim veya zarf olarak kullanımları da devam eder. Bu duruma da *aynı anda var olma* "coexistence" denir (Demirci, 2017: 143):

Bu işler ona göre değil. / Göre göre arabaya çarptı.

Onun yüzünden başımıza gelmeyen kalmadı. / Maskesi yüzünden düştü.

Buradan da anlaşıldığı üzere bir sözcük sözdizimindeki işlev, kullanım ve anlamına göre çekim edatı veya isim olmaktadır.

Araştırmacıların genellikle *alt, üst, ön, yan, ara, sağ, sol, iç, dış, kıyı, öte, hâlde, mukabil, karşılık, nisbet, bedel, hakkında, yüzden, yüzünden, üzerine, tarafından, bakıma, yönünden, alın, burun, ayak, çevre, dolay, kat, nazd, sırt, üst, yol, yüz, zarf* gibi sözcükleri *çekim edatı gibi / olarak kullanılan adlar* olarak belirttikleri görülür. Bu sözcükler değerlendirildiğinde bazılarının sözdizimindeki işlev, kullanım ve anlamlarına göre bazen çekim edatı olarak kullanıldığı bazen de isim olarak kullanıldığı görülür. Ancak, çekim edatları donmuş sözcükler olduklarından kökleri değil, üzerine gelen eklerle kalıplaşmış biçimleri esas alınmalı ve örnek olarak gösterilmelidir. Bu sebeple yukarıdaki sözcüklerin *dışında, dolayı, içinde, katında, nezdinde, ötesinde, zarfında* gibi biçimlerinin çekim edatı olarak gösterilmesi gerektiği unutulmamalıdır:

Senin dışında kimse bu konuyla ilgilenmiyor.

Bu olayda yer değiştirmenin ötesinde bir neden aranmamalıdır.

Yüzü kırışık içinde bir adamdı.

Bu süre zarfında tamamlaması gerekiyor.

Onun katında böyle şeylerin kıymeti yoktur.

Onun nezdinde böyle şeylerin kıymeti yoktur.

Bu sözcükler isim olarak da kullanılabilir:

Taraftarlar stadyumun dışında bekliyor.

Bu sınırın ötesinde uçsuz bucaksız tarlalar uzanır.

Burada *öte* sözcüğünün farklı bir durumundan daha bahsetmek gerekir. Bu da ilgili sözcüğün tek başına değil, +DAn ekiyle birlikte çekim edatını oluşturduğudur. Dolayısıyla çekim edatı +DAn *öte* olarak alınmalıdır: *Onunkisi üste çıkma çabasından öte bir şey değildi.* Aynı durum, +A *mukabil* (Sıkıntı çeken insanlara *mukabil* bolluk içinde olanlar da vardı.), +A *karşılık* (Bu kadar iyiliğe *karşılık* kötülük yapılmaz.), +A *nispeten* / +A *nispetle* (Evde otele *nispeten* daha rahat eder.) ve +DAn *dolayı* (Konuşmasından *dolayı* tebrik ettiler.) çekim edatları için de geçerlidir.

Hakkında, hâlde, yüzden, yüzünden, üzerine, tarafından, bakıma, yönünden de çekim edatı gibi / olarak kullanılan adlar biçiminde belirtilmiştir. Bunların çekim olarak kullanılmaları günümüze daha yakın zamanlarda gerçekleştiği için araştırmacıların ilgili sözcüklerin ad olarak kullanımlarının etkisinden tam olarak kurtulamadığı görülür. Hâlbuki, dil değişir ve sözlüksel anlamdan dilbilgisel anlama geçişler zaman içerisinde yaşanır. Bu geçişler de ilk aşamada edatları oluşturur. Ancak, oluşan edatların ilk zamanları anlamsal olarak dikkatli değerlendirilmediğinde yanlış sonuçlara varılabilir. Buradaki sözcüklerin çekim edatı, isim veya zarf olarak kullanımlarını örnekler üzerinden şöyle göstermek mümkündür:

Onun hakkında bir azalma olmuş. (İsim)

Onun hakkında söylenenlere inanmıyorum. (Çekim edatı)

Bu hâlde olmasını ben de istemiyorum. (İsim)

Aç olduğu hâlde yemek yemiyordu. (Çekim edatı)

Yüzden damlayan ter yere düştü. (İsim)

Bu yüzden onunla konuşmuyoruz. (Çekim edatı)

Heyecanı yüzünden okunabiliyordu. (İsim)

Senin yüzünden konuyu anlayamadım. (Çekim edatı)

Kitaplarını masanın üzerine koymuştu. (İsim)

Onunla ahlak üzerine bir sohbet ettik. (Çekim edatı)
Arabanın arka tarafından bir ses geldi. (İsim)
Arkadaşları tarafından çok seviliyordu. (Çekim edatı)
Arabayı bakıma götürdü. (Zarf)
Söyledikleri bir bakıma doğruydı. (Çekim edatı)
Araç şehir yönünden geliyordu. (İsim)
İki araç arasında hız yönünden fark var. (Çekim edatı)

Araştırmacıların vermiş olduğu sözcükler için dikkat edilecek bir diğer durum da hepsinin Türkiye Türkçesinde çekim edatı olarak örneğinin bulunmamasıdır. Bu konuda *alt, çevre, sırt, üst, ön, yan, ara, sağ, sol, iç, kıyı, yol* gibi sözcüklerin çekim edatı oluşturmadığı görülür. Bunlar, yabancı dillerin -özellikle İngilizcenin- etkisiyle çekim edatı olarak değerlendirilmiş sözcüklerdir. Bilindiği üzere İngilizcede işlek bir ek sistemi olmadığından bazı ifadeler *preposition* denen *ön edat*larla yapılır. İngilizcede olan bu çekim edatlarının karşılığı olarak ise Türkçede genellikle çekimli isimler (evin **içinde**) veya hâl ekleri (ev**de**) kullanılır. Bu sebeple ilgili sözcükler çekim edatı kabul edilemeyeceği gibi “çekim edatı gibi kullanılan ad” olarak da kabul edilemez.

Ünlem edatları değerlendirilirken de *ünlem gibi / olarak kullanılan adlar* ibarelerine yer verilir. Bu grup içerisinde seslenmeler için kullanılan doğal olmayan ünlem edatlarına yer verildiği görülür. Doğal olmayan ünlemler ifadesiyle dilde doğrudan ünlem edatı olarak yer almayan, sonraları ünlem edatı öbeğinin ünlem kısmı düşürüldükten sonra seslenme ifade ettiği için ünlem edatı kategorisine geçen sözcükler ve duygu değeri taşıyan kimi sözcükler kastedilmektedir. Çünkü ünlem edatları köken bakımından doğal ünlem edatları ve doğal olmayan ünlem edatları olmak üzere ikiye ayrılmaktadır (Doğan, 2021: 209). Bu sebeple doğal ünlem edatlarının dışında kalanlar çeşitli araştırmacılar tarafından “ünlem gibi kullanılan isimler / ünlem olarak kullanılan isimler” değerlendirmelerine maruz kalmıştır. Hâlbuki, bir sözcüğün türünü belirlerken bağlam çerçevesindeki kullanımına ve anlamına bakmak gerekir. Ünlem edatları anlam olarak çeşitli duygu durumlarını ve seslenmeleri karşılayan sözcüklerdir. Cümlede ise öge olarak ünlem tümlecini oluşturur. Bir isim unsurunun önüne geldiğinde onunla birlikte ünlem edatı öbeği olarak ünlem tümlecini, bir isim unsuruyla kullanılmadığında ise cümlenin anlamını etkileyerek tek başına ünlem tümlecini oluşturur (Delice, 2018: 167). Dolayısıyla her hâlükârda ünlem olmaları devam eder.

Seslenme ifade eden ünlem edatlarının bir isim unsuruyla kullanımlarında ünlem edatı genellikle düşer ve isim unsuru ilgili ünlemin seslenme ifadesini tek başına karşılar. Bu durumda da artık, sözcük türü olarak isim olmaktan çıkıp ünlem edatı olur. Dolayısıyla bu hâliyle de ünlem tümlecini olur:

Hey arkadaş, buraya gel? > Arkadaş, buraya gel!
Hu hu komşu! Olanları duydun mu? > Komşu! Olanları duydun mu?
Şişt çocuk, bu topu alamazsın! > Çocuk, bu topu alamazsın!

Bu yaşanan değişim sebebiyle ikinci örneklerdeki sözcükler, ünlem gibi / olarak kullanılan isimler olarak adlandırılmıştır. Ancak, bunların seslenme ifadelerinin devam ettiği ve öge olarak ünlem tümlecini oluşturdukları unutulmamalıdır.

Doğal ünlemler içerisinde yer almayıp çeşitli duygu ifadeleri için kullanılan doğal olmayan ünlem edatları da bu çalışmanın konusunu oluşturan adlandırmaya maruz kalmıştır. Bunda da Türkçedeki kimi isim ve sıfatların bir duygu ifade eder şekilde kullanılarak ünlem edatını ve dolayısıyla da ünlem tümlecini oluşturması etkilidir. Bu durum gözden kaçırıldığında ünlem gibi / olarak kullanılan isim, sıfat ifadeleri ortaya çıkmaktadır:

Yazık, ne olduğunu anlamayacak!
Aferin, çok iyi iş çıkardın!
Çocuk çok çalışkan, maşallah!
Yaşasın! Sonunda başardık.

Bunların yanında, *evet, hayır* gibi onaylama veya reddetme ifade eden sözcükler de ünlem edatıdır:

Evet, dediklerini duydum!
Hayır, olanları anlamadın!

Bazı araştırmalarda emir kipiyle çekimlenmiş fiillerin de ünlem gibi / olarak kullanıldığı belirtilmiştir. Ancak, kip ifadesinin fiilin gerçekleşme biçimini, gerçekleşirken ki duygu durumunu karşıladığı unutulmamalıdır. Dolayısıyla ünlem gibi belirtilen durum, zaten kipin fiilde oluşturduğu dilbilgisel anlamdır. Yani, ilgili sözcüğün fiil olarak kullanımı devam etmektedir. Zaten ünlem edatı olabilmesi için *yaşa, yaşasın* türünden bir kalıplaşmanın olması gerekir.

Adlaşmış sıfat terimi de yukarıda edatlarla ilgili belirtilen duruma benzemektedir. Bilindiği üzere, herhangi bir sözdiziminde sıfat olan sözcüğün başka bir yapı içerisinde ad olması gayet normal bir durumdur. Bu durum, araştırmacıların sözcüklerin

türlerini sözdizimindeki kullanımları belirler, ilkesine uygundur. Ancak, adlaşmış sıfat gibi bir adlandırma sözcüğün türünü net olarak ifade edememektedir. Terimdeki sözcükleri değiştirip *taşlaşmış toprak*, *kabaklaşmış karpuz* gibi kullanımlar oluşturulduğunda bunların temel itibarıyla “taş gibi olmuş toprak”, “kabak gibi olmuş karpuz” ifadelerine sahip olduğu görülür. Dolayısıyla ikinci sözcüğün özelliğinin hâlâ devam ettiği, birinci sözcüğün ise bir benzerlik ilgisi kurmak için kullanıldığı görülür. Aynı durum adlaşmış sıfat terimi için de geçerlidir. O zaman bu da “ad gibi olmuş sıfat” biçiminde anlaşılabilir. O zaman da yine sıfat denmiş olur ki bu da bir sözcüğün türünün sözdiziminde belirlenmesi ve herhangi bir türe ait olması ilkesine ters düşmektedir. Bir sözdiziminde sıfat olarak kullanılan sözcüğün başka bir dizimde birtakım eklerle zamir olarak kullanılmasına değinmek gerekir. Banguoğlu, bu konuda neredeyse bütün belirsiz sıfatlara iyelik zamiri ekleri ve *-ki* zamir eki getirilerek belirsiz zamirlerin oluşturulduğunu belirtir: *biri, öteki, beriki, başkası, kimi/kimisi, hepi/hepsi, bazı/bazısı, birtakımı, birçoğu, birkaçı, hiçbirisi* (2004: 368). Banguoğlu, bir diğer değerlendirmesinde sıfatların aslında iyelik eki almadığını, iyelik aldığında sıfat değil, ya ad ya da zamir olduğunu belirtir: *güzelim, sevgilin, fakirimiz, yakınları, gencimiz, iricesi, iyisi, biri, hangisi* (2004: 341-342). Demirci, sıfat tamlamasında ismi niteleyen sıfatın düşmesi durumunda söz konusu kelimenin bir ek olarak o ismi temsil pozisyonuna geçtiğini belirtir. Bu durum sonunda da bir zamirin meydana geldiğini ve buna adlaşma yerine zamirleşme demenin daha uygun olacağını ifade eder (2014: 78).

Yukarıda belirtilen konu örnekler üzerinden şöyle açıklanabilir:

Okuldaki odalar daha büyük. > Okuldakiler daha büyük.

Bu cümlelerin ilkinde “okuldaki” sıfatı “odalar” ismini nitelemekte ve dolayısıyla sıfat tamlamasının tamlayan kısmını oluşturmaktadır. Niteleme özelliği sebebiyle de sıfat olur. İkinci cümlede ise “odalar” ismi bulunmamakta ve “okuldakiler” kullanımı herhangi bir ismi nitelememektedir. Bu sebeple de sıfatın söz dizimsel özelliğini karşılayamaz. Buna karşılık *ki* ve *ler* eklerinin ifade ettiği bir nesne olduğu anlaşılır. Bu değerlendirme bir sözcüğün sözdiziminde sadece bir türünün olması görüşüne de uygundur. Bu durumu aşağıdaki cümlelerle pekiştirmek mümkündür:

Zengin insanlar bu duyguyu yaşayamaz. > Zenginler bu duyguyu yaşayamaz.

Köylü insanlar bu konuda daha duyarlıdır. > Köylüler bu konuda daha duyarlıdır.

Otobüsteki yolcular bize doğru baktı. > Otobüstekiler bize doğru baktı.

Bu örneklerdeki sıfatların yanında fiilimsi ile oluşturulmuş sıfat tamlamalarında da bir eksiltme olduğunda fiilimsi eki almış olan sözcük ismin üzerindeki ekleri alır ve anlam açısından zamir olur. Ancak yapı bakımından fiilimsi öbeğini devam ettirir:

Yukarı gelen çocuklar şeker alabildi. > Yukarı gelenler şeker alabildi.

Burada tutunamayan insanlar büyük şehirlere göç eder. > Burada tutunamayanlar büyük şehirlere göç eder.

Yolun karşısına geçen karıncalar diğerlerini beklemeye başladı. > Yolun karşısına geçenler diğerlerini beklemeye başladı.

Delice de bu örneklerdeki sözcükleri zamir olarak değerlendirmiş ve fiilimsi öbeği olma durumunu devam ettirdiğini belirtmiştir (2018: 49).

Yukarıda bahsedilen durum sadece sıfat tamlamalarında olmaz. Türkçede isim tamlamalarında da tamlananın eksiltilmesiyle zamirler oluşturulabilir:

Mahalle sakinleri bu duruma tepki gösterdi. > Mahalle bu duruma tepki gösterdi.

Şehir halkı bu konudan muzdarip. > Şehir bu konudan muzdarip.

Demek ki bu durum sadece sıfat tamlamaları için söz konusu değildir. Türkçede kısa söyleyişlerle zamirler oluşturmak mümkündür. Bu durumu herkesin zamir olarak fikir birliği ettiği sözcükler için de söylemek mümkündür. O zaman konu daha da açıklanmış olacaktır:

Başka insanlar seni sevmesin. > Başkaları seni sevmesin.

Diğer çocuklar da gelsin. > Diğerleri de gelsin.

Bazı insanlar bu durumu kabullendi. > Bazıları bu durumu kabullendi.

Sonuç

Bu çalışmada bazı araştırmalarda “... gibi kullanılan isimler/adlar, ... olarak kullanılan isimler/adlar” meselesi ele alınmıştır. Bu konuda da genellikle çekim edatları, ünlem edatları ve bazı zamirlerin “... gibi kullanılmak” ifadesine muhatap oldukları görülmektedir. Yapılan değerlendirmelerde söz konusu ifadenin sözdiziminde bir sözcüğün sadece bir türünün olabileceği ilkesiyle çeliştiği görülmüş ve incelemeler sonucunda dikkat çekilen sözcüklerin isim değil, kullanıldığı yere göre çekim edatı, ünlem edatı veya zamir olduğu tespit edilmiştir.

Dildeki temel sözcüklerin isimler ve fiiller olduğu göz önünde bulundurulursa diğerlerinin de bunlardan hem yapı hem de anlam bakımından değişerek oluştuğu söylenebilir. Bunu oluşturan etken ise sözdiziminin yapısı ve gerektirdikleridir. Bu çerçevede aşağıdaki sözcüklerin Türkçede “... gibi kullanılmak” ifadesiyle karşılanmaması gerektiği ve sahip oldukları sözcük türünün sözdizimine göre belirlendiği görülmüştür:

1. Çekim edatı olanlar: Sözlüksel anlamdan dilbilgisel anlama geçişin ilk basamaklarından olan edatlaşmanın en bariz örnekleri çekim edatlarıdır. Bu sebeple, sözlüklerdeki asıl, yan veya mecaz anlamları dışında kullanılıp cümle anlamını dilbilgisel boyutta etkileyen çekim edatları asıl kullanım alanları olan isim veya zarflarla karıştırılabilir. Bu noktada söz konusu sözcüğün ifade ettiği anlama dikkat etmek gerekir. Bu açıdan bakıldığında Türkçe şu sözcüklerin çekim edatı olarak da kullanıldığı görülür: *dışında, dolayı, içinde, katında, nezdinde, ötesinde, zarfında, hakkında, hâlde, yüzden, yüzünden, üzerine, tarafından, bakıma, yönünden*; +DAn öte, +A mukabil, +A karşılık, +A nispeten / +A nispetle, +DAn dolayı:

Senin **dışında** kimse bu konuyla ilgilenmiyor.
 Bu olayda yer değiştirmenin **ötesinde** bir neden aranmamalıdır.
 Yüzü kırışık **içinde** bir adamdı.
 Bu süre **zarfında** tamamlaması gerekiyor.
 Onun **katında** böyle şeylerin kıymeti yoktur.
 Onun **nezdinde** böyle şeylerin kıymeti yoktur
 Onun **hakkında** söylenenlere inanmıyorum.
 Aç olduğu **hâlde** yemek yemiyordu.
 Bu **yüzden** onunla konuşmuyoruz.
 Senin **yüzünden** konuyu anlayamadım.
 Onunla ahlak **üzerine** bir sohbet ettik.
 Arkadaşları **tarafından** çok seviliyordu.
 Söyledikleri bir **bakıma** doğruydı.
 İki araç arasında hız **yönünden** fark var.
 Onunkisi üste çıkma çabasından **öte** bir şey değildi
 Sıkıntı çeken insanlara **mukabil** bolluk içinde olanlar da vardı.
 Bu kadar iyiliğe **karşılık** kötülük yapılmaz.
 Evde otele nispeten daha rahat eder.
 Konuşmasından **dolayı** tebrik ettiler.

2. Ünlem edatı olanlar: Türkçede ünlem edatı öbeğinin isim kısmını oluşturan sözcük, doğal ünlem edatının söylenmemesi sonucu onun ifade değerini de karşıladığı için seslenme ifade eden bir ünlem edatı olur. Bunun yanında Türkçede bir isim duygu ifade eder bir biçimde kullanıldığında da ünlem edatı olur. Bu açıdan bakıldığında *arkadaş, komşu, çocuk, yazık, aferin, maşallah, yaşasın, evet, hayır* gibi sözcükler ünlem edatı olarak kullanılabilir:

Arkadaş, buraya gel!
Komşu! Olanları duydun mu?
Çocuk, bu topu alamazsın!
Yazık, ne olduğunu anlamayacak!
Aferin, çok iyi iş çıkardın!
Çocuk çok çalışkan, maşallah!
Yaşasın! Sonunda başardık
Evet, dediklerini duydum!
Hayır, olanları anlamadın!

3. Zamir olanlar: Türkçedeki belirsizlik zamirlerinin genellikle eksiltmeler sonucu oluşturuldukları düşünülürse sıfat tamlaması oluşturan yapıların tamlananlarının söylenmemesi sonucu ortaya çıkan yapılar adlaşmış sıfat olarak adlandırılmıştır.

Ancak bu adlandırma anlamsal olarak net bir sözcük türüne işaret etmemektedir. Aynı durum bazı isim tamlamaları için de geçerlidir. Bu sebeple ilgili sözcüklerin adlaştırmış sıfat değil, zamir olarak değerlendirilmesi uygundur. Bu duruma bazı örnekler şunlardır:

Zenginler bu duyguyu yaşayamaz.
Köylüler bu konuda daha duyarlıdır.
Otobüstekiler bize doğru baktı.
Gidenler, kalanları anlayamaz.
 Burada **tutunamayanlar** büyük şehirlere göç eder.
 Yolun karşısına **geçenler** diğerlerini beklemeye başladı.
Mahalle bu duruma tepki gösterdi.
Şehir bu konudan muzdarip.

Sonuç olarak, sözcük türlerinin dikkatli değerlendirilmesi hem tür adlandırmalarını doğru hâle getirecek hem de Türkçenin işleyiş sisteminin tam olarak anlaşılmasını sağlayacaktır.

Etik Komite Onayı: Etik kurul onay belgesi gerektirmemektedir.
Hakem Değerlendirmesi: Dış bağımsız.
Çıkar Çatışması: Yazar, çıkar çatışması olmadığını beyan etmiştir.
Finansal Destek: Yazar, bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.
Ethics Committee Approval: Ethics committee approval is not required.
Peer-review: Externally peer-reviewed.
Conflict of Interest: The author has no conflicts of interest to declare.
Financial Disclosure: The author declared that this study has received no financial support.

Kaynaklar

- Banguoğlu, T. (2004). *Türkçenin grameri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Baydar, T. (2016). Adlaştırmış sıfat üzerine. *TÜRÜK*, 4(8), 219-227.
- Chirli, N. (2007). Ermeni Kıpçakçasında edat gibi kullanılan isimler. *Karadeniz Araştırmaları*, 12, 15-24.
- Delice, H. İ. (2018). *Türkçe sözdizimi*. Asitan Yayınları.
- Demirci, K. (2014). *Zamirler: Dilbilimsel bir yaklaşım*. Akçağ Yayınları.
- Demirci, K. (2017). *Türkoloji için dilbilim: Konular, kavramlar, teoriler*. Anı Yayınları.
- Doğan, A. T. (2021). *Türkiye Türkçesinde edatlar*. Kriter Yayınları.
- Ediskun, H. (2010). *Türk dilbilgisi*. Remzi Yayınları.
- Efendioğlu, S. (2006). Cümle menşeli edatlar. *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 31, 193-207.
- Efendioğlu, S. (2007). Edatların sınıflandırılması. *Erciyes Dergisi*, 30(353), 27-29.
- Eraslan, K. (1980). *Eski Türkçede isim-fiiller*. İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Erdem Uçar, F. M. (2019). Özbek Türkçesinde sıfat-fiilli yapılar. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 12(68), 143-150.
- Ergin, M. (2009). *Türk dil bilgisi*. Bayrak Basım Yayım Tanıtım.
- Gencan, T. N. (1979). *Dilbilgisi*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Göksel, A., & Kerslake, C. (2005). *Turkish: A comprehensive grammar*. Routledge Press.
- Hacıeminoğlu, N. (2015). *Türk dilinde edatlar*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Hacıeminoğlu, N. (2016). *Türk dilinde yapı bakımından fiiller*. Bilge Kültür Sanat Yayınları.
- Heine, B., & Kuteva, T. (2007). *The genesis of grammar: A reconstruction*. Oxford University Press.
- Hengirmen, M. (2006). *Türkçe temel dilbilgisi*. Engin Yayınları.
- Karabulut, F. (2007). Ad öbeği taşınımı ve boşluk kuramı bağlamında fiilimsili yapıların adlandırılması ve sınıflandırılması meselesi. *İKÜ Yayınları içinde Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Kongresi* (s. 261-298).
- Karahan, L. (2007). "Sonra, önce" kelimelerinin edat kategorisi içindeki durumu. *Dil Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 39-48.
- Korkmaz, Z. (2003). *Türkiye Türkçesi grameri (Şekil bilgisi)*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Li, Y. S. (2004). *Türk dillerinde sontakılar*. Kebikeç Yayınları.
- Oruç, B. (2011). Türkiye Türkçesinde kullanılan çekim edatları üzerinde görüş farklılıklarından kaynaklanan problemler. *Türk Dil Kurumu Yayınları içinde Türk gramerinin sorunları bildiriler* (s. 533-542).
- Şahin, İ. (2022). Barak adı ve etnotoponimlerden hareketle Barakların ana yurdu meselesi. *Dil Araştırmaları*, 16(30), 53-66.
- Vural, H., & Böler, T. (2014). *Ses ve şekil bilgisi*. Kesit Yayınları.

Structured Abstract

Word class in Turkish are generally divided into eight types: noun, adjective, pronoun, adverb, verb, postposition, conjunction and interjection. In addition, some studies also include the intensive particle. Thus, the number of word types becomes nine. Except for grammatically meaningful units, the types of other words in the language are determined by taking both structure and context into consideration. Postpositions are evaluated according to their context features and meanings. Since postpositions are formed when words in the language acquire a meaning other than their actual, connotative or figurative meanings, it is necessary to pay attention to their semantic properties. When this situation is not taken into consideration, problems may occur in accepting some words as postpositions. In this framework, in some of the grammar studies examined, especially postpositions and interjections are evaluated as "noun/word used as postpositions", "nouns/nouns/phrases used as interjections", "noun/word used as postpositions", "noun/word used as interjections". This creates confusion about the type of word. The same applies to the expression "adjective nominalization". This creates uncertainty. However, when a word is evaluated according to its structure, context and meaning, it should be included in one of the nine lexical groups. This does not seem to be possible by evaluating any word in the forms of "noun/word used as ...", "noun/word used as ...". Because when a word becomes a preposition or an interjection, it ceases to be a direct noun as it gains grammatical meaning. The expression "adjective nominalization" is also problematic in that it refers to two types of words at the same time. Because once a word becomes a noun, it is no longer an adjective. Likewise, once it becomes an adjective, it is no longer a noun. In this study, the situations noted here are addressed and evaluated in terms of differences in word types. In the evaluations, it was seen that the expressions "noun/word used as..." and "noun/word used as..." contradict the principle that a word can only have one type in the syntax. As a result of the analysis, it was determined that the words that attracted attention were not nouns, but rather postpositions, interjections or pronouns, depending on where they were used. Considering that the basic words in the language are nouns and verbs, it can be said that the others are formed from them by changing both in terms of structure and meaning. The reason for this is syntax. In this framework, it is understood that the following words should not be expressed as "... like to be used" in Turkish and the word class they have should be determined according to the syntax:

Postpositions: The most obvious example of grammaticalization is postpositions. For this reason, postpositions with grammatical meaning can be confused with nouns or adverbs with lexical meaning. At this point, it is necessary to pay attention to the meaning of the word. From this point of view, the following morphemes in Turkish are also used as postpositions: *dışında*, *dolayı*, *içinde*, *katında*, *nezdinde*, *ötesinde*, *zarfında*, *hakkında*, *hâlde*, *yüzden*, *yüzünden*, *üzerine*, *tarafından*, *bakıma*, *yönünden*; +DAN *öte*, +A *mukabil*, +A *karşılık*, +A *nispeten* / +A *nispetle*, +DAN *dolayı*:

Senin **dışında** kimse bu konuyla ilgilenmiyor.
 Bu olayda yer değiştirmenin **ötesinde** bir neden aranmamalıdır.
 Yüzü kırışık **içinde** bir adamdı.
 Bu süre **zarfında** tamamlaması gerekiyor.
 Onun **katında** böyle şeylerin kıymeti yoktur.
 Onun **nezdinde** böyle şeylerin kıymeti yoktur
 Onun **hakkında** söylenenlere inanmıyorum.
 Aç olduğu **hâlde** yemek yemiyordu.
 Bu **yüzden** onunla konuşmuyoruz.
 Senin **yüzünden** konuyu anlayamadım.
 Onunla ahlak **üzerine** bir sohbet ettik.
 Arkadaşları **tarafından** çok seviliyordu.
 Söyledikleri bir **bakıma** doğruydı.
 İki araç arasında hız **yönünden** fark var.
 Onunkisi üste çıkma çabasından **öte** bir şey değildi
 Sıkıntı çeken insanlara **mukabil** bolluk içinde olanlar da vardı.
 Bu kadar iyiliğe **karşılık** kötülük yapılmaz.
 Evde otele **nispeten** daha rahat eder.
 Konuşmasından **dolayı** tebrik ettiler.

Interjections: Some words in Turkish can be used as interjections expressing addressing in syntax. In addition, when a noun is used to express emotion in Turkish, it also becomes an interjection. From this point of view, the following morphemes in Turkish are also used as interjections: *arkadaş*, *komşu*, *çocuk*, *yazık*, *aferin*, *maşallah*, *yaşasın*, *evet*, *hayır*. Examples of these in sentences are:

Arkadaş, buraya gel!
Komşu! Olanları duydun mu?
Çocuk, bu topu alamazsın!
Yazık, ne olduğunu anlamayacak!
Aferin, çok iyi iş çıkardın!
 Çocuk çok çalışkan, **maşallah!**
Yaşasın! Sonunda başardık
Evet, dediklerini duydum!
Hayır, olanları anlamadın!

Pronouns: The structures that arise as a result of the non-use of the definite article of adjective phrases are called adjective nominalization. However, this naming does not indicate a semantically clear word class. The same is true for some noun phrases. For this reason, it is appropriate for the

relevant words to be pronouns, not adjective nominalization. Some examples of this situation are:

Zenginler bu duyguyu yaşayamaz.

Köylüler bu konuda daha duyarlıdır.

Otobüstekiler bize doğru baktı.

Gidenler, kalanları anlayamaz.

Burada **tutunamayanlar** büyük şehirlere göç eder.

Yolun karşısına **geçenler** diğerlerini beklemeye başladı.

Mahalle bu duruma tepki gösterdi.

Şehir bu konudan muzdarip.

As a result, consistent evaluation of word types will both ensure correct type naming and provide a full understanding of the functioning system of Turkish.